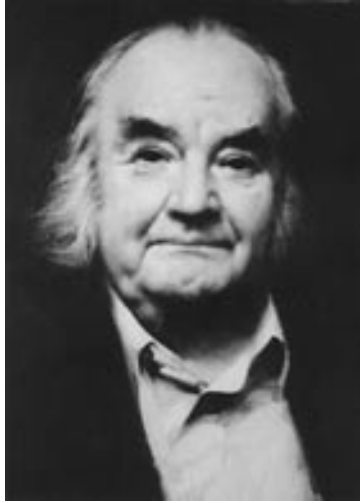

CZIGÁNY LÓRÁNT

Há gambas!

Há gambas! – ez a két szó portugálul azt jelenti: „van rák!” Hogyne lett volna frissen fogott rák, homár és mindenféle tengeri herkentyű dél-időben egy eldugott halászfalu egyetlen vendéglőjében a hatvanas években, amikor a helyi halászok még a külföldi nyaralókat kerületgetve teregették ki a hálójukat az algarvei tengerparton! Szóval, *há gambas!* – hirdették a krétával írt ákombákom betűk a vendéglő előtti táblán. Arról nem vagyok meggyőződve, hogy ki tudom ejteni a szavakat, mert mi tagadás, portugálul ma sem tudok többet, mint első portugál utam idején. A portugál nyelv titkai nem tárultak fel előttem. Ha az újságokba belepillantottam, akkor a latin és az olasz segítségével valahogy kislabizáltam a szlagcímek értelmét, de amikor a bennszülöttek beszédét hallgattam, ez a beszéd sok mássalhangzós szláv nyelvre emlékeztetett, olyan kitalált nyelvre, mint mondjuk a „csehszlovák”, amiről ugyebár tudjuk, hogy se a csehek, se a szlovákok nem ezt beszélik. S ezzel helyben is vagyunk. Mert ezért kerültem a portugál tengerpartra. A csehszlovák helyzet miatt.

Az történt ugyanis, hogy kis sé szorongva Magyarországra készülünk, rokonlátogatásra, és a vízumkérelmünket három példányban, három darab fényképpel jó előre beadtuk, s bár a követségen tudatták velem, hogy „vízumképes” vagyok, csak nem akart megérkezni az a várva várt, fránya beutazási engedély. Az indulás napja viszont vészesen közelgett. Igaz, a londoni konzul, Beszédes vagy Szekeres úr már többször megnyugtatót, hogy ne türelmetlenkedjem. De azért rászól a fiúkra Pesten, ne lustálkodjanak, küldjék már a vízumot. „De hát tudja,

Czigány Lóránt
Gyémánt László festménye

Czigány úr, hogy van ez ilyenkor nyáron!” Kivételesen tudtam. 1968 augusztus elején egyre baljósabb előjelek érkeztek Prága felől. Kádár már találkozott Dubčekkel Ágcsernyőn; nem jutottak dűlőre az emberarcú szocializmus ügyében. Mi is döntöttünk. Felhívtam a konzult, ne fáradjanak a fiúk Pesten a vízummal. Nem utazunk Pestre. A konzul meglepetéssel a hangjában vette tudomásul: „Ez azt jelenti, Czigány úr, hogy stornírozza az utazást?” „Igen – válaszoltam nem minden él nélkül –, inkább egy *békés* jobboldali diktatúrában töltöm a nyári szabadságom!” Arról nem is beszélve, hogy ilyen kereskedelmi nyelvből származó kifejezéseket, mint „storníroz”, nem tartalmazott az idegenbe szakadt szókicsem.

Így kerültem tehát a portugál tengerpartra az azúrkék mediterrán égbolt alá. Először azonban a békés jobboldali diktatúra fővárosának látnivalóit tekintettük meg. Lisszabonban csodálatosan megállt az idő. Megkopott, emelt fővel viselt barokk pompa és a Tejo tölcsértorkolatánál az Atlani-óceán. Igen, ez hajdanában egy világbirodalomra nyitott kapukat. Innen rajzoltak ki a bátor felfedezők. Vasco da Gama Indiába, Magellán (portugálul: Magalhães) a Tűzföldet megkerülve a Csendes-óceánra, és hát a rabszolga-kereskedők. Kirándulóhajón kimentünk a Tengerész Henrik- emlékműig. Közben az idegenvezető tűrhető angolsággal azzal szórakoztatott bennünket, hogy milyen különlegesen portugál sajátosságú város Lisszabon. Az utcáknak, tereknek, hidaknak két nevük van. Az egyiket tábla hirdeti, de mindenki a másikat használja, pedig az emberemlé-
Albufeira, 1968 augusztus

Albufeira, 1968. augusztus, Czigány Lóránt és Magda

kezet óta sehová sincs kiírva. Mulatságos, nemdebar? – vélekedett. A főként angol turistákból álló közönség kötelességtudóan mosolyra fakadt. (Nekem nem volt min nevetni. A Nagykörutat soha nem hívtam Lenin körútnak. A Szabadság hidat a mai napig Ferencz József hídnak hívom, ahogy nagyapámtól hallottam. A csodával határos módon a taxisofőrök mégis mindig megértik.)

A tükrös kávéházakban mintha semmi sem változott volna az 1910-es évek óta. Öregurak üldögéltek bennük kissé viseltes, kissé pezsétes, kifényesedett könyökű, ám gondosan lekefélélt öltönyökben, és élénk taglejtésekkel társalogtak. Sokuk előtt valami smaragdzöld ital, csúcsával lefelé mutató kúpra emlékeztető pohárban. Abszintet ittak! Nem akartam hinni a szememnek! Adyra gondoltam, és én is abszintet kértem. Tudtam, hogy Franciaországban rég betiltották. (Meggyőződtem róla Párizsban. Mikor rendeltem, a pincér csak nevetett, milyen jópofa alak vagyok.) Csak hát, mint mondtam, ezek az éltes urak portugál nyelvű újságokat olvastak, de csehszlovákul ejtették a szavakat. Lehet persze, hogy nekem, mint Móríckának, azon az emlékezetes nyáron mindenről Csehszlovákia jutott az eszembe. Táskarádiót is ezért vittünk magunkkal. Hogy a BBC-ből értesüljünk a világ folyásáról a világvégi tengerparton.

A hatvanas évek végén kezdték a turisták Portugáliát felfedezni. Főként a nap után sóvárgó, kíváncsi angolok, akiknek (már akkor!) elégük volt a Costa del Plastic néven emlegetett spanyol tengerpartból. Az angol befolyás abban is érződött, hogy a hotelban, eltikkadt megérkezésünk délutánján, mikor camparit rendeltem jéggel és szódával, udvarias választ kaptam: „Uram, szeszes italt csak este hat óra után szolgálunk fel!” Formálisan feljajdultam, ezért jöttem ide az esős Albionból, hogy az angol törvények itt is utolérjenek! Angliában ugyanis részleges szesztilalom volt egészen a legutóbbi időig, mert a puritán erkölcs úgy döntött, hogy szeszt csak étkezéshez délben (12-től 2-ig) és este (6-tól 10-ig, bizonyos italmérésekben 11-ig) fogyaszthat a 18 éven felüli lakosság. Rosszul értelmezett angломánia volt ez a hat óra utáni campari egy portugál hotelben. Ám csalhatatlanul bizonyította, hogy a hotelben főként an-

gol turistákra számítottak.

De hát a tengerpart mindenért kárpótolt. Volt min csodálkozni. Ahogy (végre) a méregerős presszót hörpöltük a sötét csapszékekben, a cserzett arcú halászok is beültek, ünnepelni a jó fogást. Ők neszkvét rendeltek. A pincér ezüsttálcán hozta, mint Monte Carlóban az új pénzt, mikor valaki a rulettasztalnál robbantja a bankot. Nekem az eszpresszónak volt ritkaságértéke, nekik a neszkvének. Kizártnak vélném, hogy manapság a turisták *echt* halászokkal vegyüljenek a nyaralókombinátokban, hacsaknem mint turistaattrakció, a portugál népeletet szemléltetendő, sok-sok euróért.

Történt egy szép napon (mert érdekes dolgok mindig egy szép napon szoktak történni), amikor a BBC világszolgálat adását kerestem, hogy a rádióban kristálytisztán bömbölve magyar beszédet hallottam. Először némi elégedettséggel vettem tudomásul, hogy ugye, a Szabad Európa vétele milyen jó, mert itt, nem lévén baloldali diktatúra, nem is zavarják. Aztán egyre inkább meglepődve hallgattam a híreket, mert a rádió nem *szabadeurópául* beszélt. Nem a megszokott és elvárt frazeológiát használta a bemondó. Nem *innen* nézte a világot. A pesti rádió lenne? Ki van zárva, hogy itt a világ másik végén fogni lehessen a Kossuth Rádiót! A hírek tartalma egyre inkább lekötött. Csapatösszevonásokról esett benne szó, tankokról, Prágáról. Mert míg én a tengerparton heverésztem (végre nem kellett a napfény után sorvadoznom!), a feldübbögő testvéri tankok lerohanták a csehszlovák fővárost. A meglepetés a végére maradt. Az albán rádió magyar adását hallottuk itt letaglózva, a világ másik végén. Igen, az albán rádiónak volt magyar adása, amit, mint később megtudtam, az adóállomástól kétezer kilométer távolságban is tisztán lehetett fogni. Így mulattak az albán urak, akarom mondani, az albán elvtársak. Hogy mindenhová eljusson a szakadár szocializmus véleménye a világ folyását illetően.

Így értesült Portugáliában egy tizenkét éve Londonban élő, ötvenhatos emigráns az albán rádió magyar adásából a csehszlovákiai különleges eseményekről. Azúrkék, felhőtlen ég alatt, ahol korlátlan mennyiségben fogyaszthatunk frissen fogott, ízletes rákokskákat, mert ne feledjük: *há gamba!* Volt rák dögi-vel. Tényleg. ■

Queluz, Portugália, 1968

